

« zurück blättern vor »

RYGIEL subst. m., ab 1457; auch *regiel*. **1)** ‘waagerechter Balken zwischen Säulen in einem Rohbau oder im Fachwerk, waagerechter Balken als obere Begrenzung von Fenster- oder Türöffnungen, Querriegel’ – ‘pozioma belka między słupami w drewnianej konstrukcji szkieletowej lub pozioma belka dzieląca ścianę na mniejsze pola lub ograniczająca od góry otwory okienne i drzwiowe, rozwora’: 1457 ZapRpWarsz I 187, STP *Capeciam roborum dictorum klodzini dobrej pod brakem s kleścmy y z reglamy*. o 1573 Strum K3, SPXVIK *od Palá do palá włożyć zączopowawfzy pal / Ogniwá dębówé / zową tho Réglmi*. o 1739 Inw.pozn.i kal. 630, SP17 *nad wyjazdem sama altanka w rygle budowana*. o †1860 Podcz., Sw *R[rygiel] jest to belka poprzeczna, miasto ankry służąca*. o [LBel.] (†1902) 1950–1953 Dygas.Publ. 259, DOR *W ścianach dokota znajdujące się belki i idące od słupa do słupa, noszą nazwę rygli*. – STP, SWIL, Sw, DOR (bud.). **2)** ‘Schließvorrichtung, die sich aus einem Metallstab zusammensetzt, welcher in eine besondere Öffnung oder Krampe geschoben wird, Sperrvorrichtung’ – ‘urządzenie zamykające, składające się z metalowej sztabki wsuwanej do specjalnego otworu lub skobła, zasuwa’: 1490 Erz 84, STP *obez zavorą vel regel*. o 1528 Murm 132, SPXVIK *Pessuli sunt quibus ostiae claudimus [...] Rygel [niem.] Regel*. o 1561 LeopEz 42/11, SPXVIK *reglow o v brau niemáiq*. o (†1611) 1613 SyrZiel 769, SP17 *záraz rygel odfkoczy, y klotka się odemknie*. o 1772 Boh.djab. 2 144, L *Znaleziono drzwi spuszczone, iak do piwnic, po weyściu zamykające się na rygiel*. o (1789) 1960 Inw.Lipowiec 211 *wrota [...] z rygłem, wrzeciędzem*. o 1834 PT II 289-90, SJAM *Ledwie był czas z moździerza na trwogę wypalić, / Podwoje dolne zamknąć i rygłem zawalić*. o 1863 Tyg.Ilustr. 194, DOR *Zamknął drzwi od sieni i rygłem zasunął*. o (†1910) 1938 Orzesz.Listy II/2 204, DOR *Stał za grubymi i na sto rygli zamkniętymi wrotami ponurej turmy*. o (1935) 1949 Krucz.Paw. 74, DOR *Jak najciszej odsunął rygiel u drzwi i wyszedł z chatupy*. – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR. **3)** ‘Hebel, Hebebaum’ – ‘dźwignia’: [einZQu.] 1564 Mącz 51c, SPXVIK *Sucula, Rigle któremi Walków popycháq*. – SPXVI, MĄCZ. **4)** ‘Keil an Tischbeinen; Teil, durch den ein Stück eines zusammengesetzten Gebrauchsgegenstandes mit einem anderen verbunden ist’ – ‘klin przy nodze stołowej; element, którym jedna część składanego przedmiotu użytkowego przymocowana jest do drugiej’: CN, TR, L, SWIL, SW sowie BAN. **5)** ‘Teil des Schlosses einer Schußwaffe, der zur unmittelbaren Absperrung des Laufes dient’ – ‘część broni palnej służąca do ryglowania lufy’: [hapax] 1781–1783 Jak.Art.3 318, L *Rygiel, szpona w tożu armatnim, sztuka drzewa poprzeczna, iednocząca dwie ściany tożowe iedną z drugą*. – L, SWIL, SW (pusz. woj.), DOR

(wojsk.). **6)** ‘Stahlstange mit einem quadratischen Querschnitt mit abgerundeten Kanten, die nach dem ersten Walzen der Gußblöcke entsteht’ – ‘stalowy pręt o kwadratowym przekroju, z zaokrąglonymi krawędziami, powstający po wstępnym walcowaniu wlewków’: 1841 Łab., Sw o 1950 Sypn.Kow. 82, DOR *Przy płaszczeniu prętów kwadratowych, np. rygli, materiał jednocześnie nieco się wydłuża, ale obwód przekroju poprzecznego prętów przeważnie wzrasta.* – Sw (hut.), DOR (techn.). **7)** ‘querliegende Erhebung, die ein Fluß- oder ein Gletschertal einschließt oder einen See teilt’ – ‘wzniesienie poprzeczne zamykające dolinę rzeczną lub lodowcową albo dzielące jeziora’: [hapax] 1948–1950 Kalend.Leśny s.283, DOR *Kto choć raz uważnie rozejrzał się we wspaniałej panoramie doliny Morskiego Oka, ten na zawsze zapamięta sobie i samo jezioro lodowcowe zamknięte moreną, i rygiel skalny oddzielający je od wyżej położonego, również pochodzenia lodowcowego Czarnego Stawu.* – Sw (górn.), DOR (geogr.). **8)** *rygiel obronny* ‘taktisches System im Fußball, das auf der Verstärkung der Verteidigung beruht’ – ‘tatytyka stosowana w piłce nożnej, polegająca na wzmocnieniu defensywy’: [hapax] 1954 Sport 21, DOR *Gdy po zdobyciu pierwszej bramki (...) zespół warszawski zaczął coraz mocniej naciskać, krakowianie ześrodkowali się na ryglu obronnym, nie dopuszczając przeciwników do strzału.* – nur DOR (sport.). ◊ **Var:** *riegel* subst. m., 1457 ZapRpWarsz I 187, STP – STP, SPXVI, MĄCZ, L, Sw (gw.), DOR; *rygiel* subst. m., 1528 Murm 132, SPXVI – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, Sw, DOR. ◊ **Etym:** mhd. *rigiel, riegel* subst. m., ‘Querholz (von Eisen oder Holz), eigentlich und bildlich; Stange, Hebel, Walze’, LEX. ◊ **Der:** *ryglować* v. imp., (1927) 1948 Dąbr.M.Przyj. 10, DOR, zuerst geb. TR; *rygielek* subst. m., [hapax] (vor 1792) 1951 Kit.Opis 487, zuerst geb. Sw; *zaryglować* v. pf., ‘verriegeln’, (1847) 1879 Krasz.Sfinks I 256, DOR, zuerst geb. L, nur für Inh. 2; *ryglowy* adj., 1841 Łab., Sw, zuerst geb. Sw; *odryglować* v. pf., ‘entriegeln’, (1866–1874) 1892 Krasz.Kartki 139, DOR, zuerst geb. Sw, nur für Inh. 2; *regłówka* subst. f., zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1.

« zurück blättern vor »